శ్రీరస్తు.

ఆపస్తమ్బప్రవరకాణ్డము.

ఆంధ్రటీకాసహితము.



మన్నవ. బుచ్చయ్యపంతులుగారి కుమారుఁడగు

మన్నవ సింహాచలపంతులుగారిచే

ప్రకటితము.

ఆదిసరస్వతీనిలయముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రితము.

చెన్నపురి:

1915.

சிவம்.

"அப்பர் தேவாரத்தின் சாரம்

"(சிவ, தேவாரத்தை ஓதுபவர்கள்
கோயில் அர்ச்சகர்கள்.
யார் தேவார பாராயணம்"
"(இல் சடங்கோ ஸமங்கள்)
[தேவார்
"அருமொர் பல்பார் ஜோக்தி"
(67 அல்லாமைப்பரிசு)
தெர்க் சேவையும் பேர்வாங்கும்
(திருமுறை - 6)



శ్రీ ర స్తు.

ఆపస్తమ్బప్రవరకాణ్డము.

సత్రానన్తరం హోతృప్రవరా అధ్వర్యుప్రవరాశ్చ అనుక్తత్వాత్ వక్ష్యన్తే.

ప్రవరాన్ వ్యాఖ్యాస్యామః.

టీ. సత్రానన్తరం=సత్త్రయాగము చెప్పిన తర్వాత, హోతృప్రవరాః=హోతృసంబంధమైన ప్రవరములు, అధ్వర్యుప్రవరాశ్చ=అధ్వర్యుసంబంధమైన ప్రవరములు, అనుక్తత్వాత్=చెప్పనందువలన, వక్ష్యన్తే=(ఇప్పుడు) చెప్పఁబడుచున్నవి. ప్రవరాన్=ప్రవరలను, వ్యాఖ్యాస్యామః=వివరించుచున్నాము.

ప్రజ్ఞాతబన్ధూనాం యైరగ్నిర్వ్రియతే తే
ప్రవరాః. ౧

టీ. ప్రజ్ఞాతబన్ధూనాం=తెలియఁబడిన బంధువులుఁగలవారియొక్క, అగ్నిః=శ్రౌతాగ్ని, యైః=ఎవరిచేతను (ఏఋషులపేరుచెప్పి), వ్రియతే=వరింపఁబడుచున్నదో, తే=వారు, ప్రవరాః=ప్రవరఋషులు.

ఆర్షేయం వృణీతే. ౨

వ్యా. ఆర్షేయం ఋషేరపత్యం. అగ్నిం, యజమానోత్పాదితత్వాత్ యజమానస్యచ ఋషిసంతానత్వాత్, వృణీతే ప్రార్థయతే, హోతేతిః.

టీ. ఆర్షేయం=(యజమానుఁడు ఋషిసంతానము గనుక, అగ్ని. అట్టియజమానునివలనఁ గలుగఁజేయఁబడినది గనుక) ఋషి సంతానమైన (అగ్నిని), వృణీతే=(హోత) ప్రార్థించుచున్నాఁడు.

ఏవం బన్ధో రేవ నైతి. ౩

టీ. ఏవం=ఇటుల (ప్రార్థించినయెడల), బన్ధోః=(పూర్వ ఋషులుగా నుండెడి తన) బంధువులనుండి, న ఏవ ఏతి=తప్పి పోఁడు.

అథో సన్తత్యై. ౪

టీ. అథో=ఇంకను, సంతత్యై=సంతతి (వృద్ధి) కొఱకు (ఇటుల ప్రార్థించుట సంతతివృద్ధికి కారణమగుచున్నది.)

న దేవై ర్న మనుష్యై రార్షేయం వృణీతే,
ఋషిభిరేవ ఆర్షేయం వృణీత ఇతి విజ్ఞాయతే.

టీ. దేవైః=దేవతలచేతను(దేవతలపేర్లుచెప్పి), మనుష్యైః= మనుష్యులచేతను (సాధారణ మనుష్యులపేర్లుచెప్పి), న వృణీతే= వరింపఁగూడదు. ఋషిభిః ఏవ=ఋషులచేతనే (మంత్రసాక్షాత్కారముచేసినవసిష్ఠాది ఋషులపేర్లు చెప్పియే), వృణీతే=వరింప వలయును. ఇతి విజ్ఞాయతే=ఇటుల తెలిసికోఁబడుచున్నది.

ఋషిణా హి దేవాః పురుష మనుబుధ్యన్త ఇతి విజ్ఞాయతే. అథాపరం విజ్ఞాయతే. ఆర్షేయం ప్రవర మన్వాచక్షతే. ౬

టీ. ఋషిణా=ఋషుల (పేర్లుచెప్పుట) చేత, దేవాః=దేవతలు, పురుషం=యజమానుని, అనుబుధ్యన్తేహి=(ఋషిసంతానమని) తెలిసికొనుచున్నారు. ఇతి విజ్ఞాయతే=అని తెలియఁబడుచున్నది. అథ=ఇంకను, అపరం=మఱియొకటి, విజ్ఞాయతే=తెలిసికోఁబడుచున్నది. ఆర్షేయం=ఋషిసంబంధమైన, ప్రవరం=ప్రవరమును, అను ఆచక్షతే=వరుసగాఁ జెప్పవలయును.

యో వా అన్య స్సన్నథాన్య స్యార్షేయేణ ప్రవృణీతే సవా అస్య తద్పచారిష్టం వీతం వృఙ్క్తే ఇతి విజ్ఞాయతే. ౭

టీ అథ=ఇంకను, యః=ఎవఁడు, అన్యస్సన్=అన్యగోత్రుఁడై, అన్యస్య=అన్యునియొక్క, ఆర్షేయేణ=ఋషిసంతానముచేత (ఋషులపేర్లుచెప్పి), ప్రవృణీతే= (అగ్నిని) వరించుచున్నాఁడో, అస్య=వీనియొక్క, ఇష్టం=యాగఫలమును, వీతం=తర్పణాదిఫలమును, సః వా=ఆ అన్యఋషి, వృఙ్క్తే=పొందుచున్నాఁడు. ఇతి=అని, విజ్ఞాయతే=తెలియఁబడుచున్నది.

త్రీన్ వృణీతే, మన్త్రకృతో వృణీతే, యథర్షి మన్త్రకృతో వృణీత ఇతి విజ్ఞాయతే. ౮

టీ, త్రీన్=ముగ్గురిని, వృణీతే=వరింపవలయును. మన్త్రకృతః=మంత్రసాక్షాత్కారము చేసినవారిని, వృణీతే=వరింపవల

యు. మన్త్రకృతః=మంత్రసాక్షాత్కారముచేసినవారిని, యథర్షి= ఋషిక్రమముగా, వృణీతే=వరింపవలయును. ఇతి=అని, విజ్ఞాయతే=తెలిసికొనఁబడుచున్నది.

అథైకేషాం ఏకం వృణీతే, ద్వౌ వృణీతే, త్రీన్ వృణీతే, న చతురో వృణీతే, న పఞ్చాతి వృణీతే ఇతి విజ్ఞాయతే. ౯

టీ. అథ=ఇంకను, ఏకేషాం=కొన్నిశాఖావిశేషముగలవారియొక్క (శ్రుతియందు), ఏకం=ఒక ఋషిపేరు చెప్పి, వృణీతే=వరింపవలయును. ద్వౌ=ఇద్దఱుఋషులపేర్లుచెప్పి, వృణీతే=వరింపవలయును. త్రీన్=ముగ్గురు ఋషులపేర్లుచెప్పి, వృణీతే=వరింపవలయును. చతురః=నలుగరు ఋషులపేర్లుచెప్పి నవృణీతే=వరింపకూడదు. పఞ్చ=ఐదుగురుని, అతి=అతిక్రమించి, న వృణీతే=వరింపకూడదు. ఇతి=అని, విజ్ఞాయతే=తెలియఁబడుచున్నది.

ఇత ఊర్ధ్వానధ్వర్యు ర్వృణీతే, అముతో౽ర్వాచో హోతేతి విజ్ఞాయతే. ౧౦

టీ. ఇతః = ఇక్కడనుండి, (క్రిందనుండి), ఊర్ధ్వాన్=పైపైగానుండెడి ఋషులను, అధ్వర్యుః=అధ్వర్యుఁడు, వృణీతే=వరింపవలయును. (ఎటులనఁగా; శ్రీవత్సగోత్రుఁడు, జమదగ్నివత్, ఊర్వవత్, అప్నవానవత్, చ్యవనవత్, భృగువత్. ఈవరుసగా చెప్పవలయును). హోతా=హోత, అముతః=మూలపురుషుఁడు మొదలు, అర్వాచః=క్రిందక్రిందివారిని (వరింపవలయును). (ఎటులనఁగా: భార్గవ. చ్యావన. ఆప్నవాన. ఔర్వ.

జమదగ్ని, అని వరుసగా చెప్పవలయును), ఇతి=అని, విజ్ఞాయతే=తెలియఁబడుచున్నది.

పురోహితస్య ప్రవరేణ రాజా ప్రవృణీత ఇతి విజ్ఞాయతే. ౧౧

వ్యా. పురః ఏనం దధాతీతి పురోహితః, క్షత్రియవైశ్యయో ర్గార్హ్యహోమికః, అభిజనవిద్యావృత్తసహితః తస్య, ప్రవరేణ, రాజా అభిషిక్తః, ప్రవృణీతే బ్రాహ్మణోఽపి రాజ్యం ప్రాప్తః పురోహితప్రవరేణ ప్రవృణీతే.

టీ. రాజా = (అభిషిక్తుఁడైన) రాజు, పురోహితస్య=పురోహితుని, ప్రవరేణ=ప్రవరచేత, వృణీతే=వరింపవలయును. ఇతి=అని, విజ్ఞాయతే=తెలియఁబడుచున్నది. (బ్రాహ్మణుఁడు రాజ్యమును పొందినవాఁడైనచో, అతఁడును పురోహితుని ప్రవరముతో వరింపవలయును).

ప్రవరవ్యాఖ్యా ప్రతిజ్ఞాతా. భృగూణా మేవాగ్రే వ్యాఖ్యాస్యామః. ౧౨

టీ. ప్రవరవ్యాఖ్యా=ప్రవరవ్యాఖ్యానము, ప్రతిజ్ఞాతా=ప్రతిజ్ఞచేయఁబడినది. అగ్రే=ముందుగా, భృగూణాం ఏవ=భృగుసంతతి (బ్రాహ్మణుల) యొక్క (ప్రవరమును), వ్యాఖ్యాస్యామః=వివరించుచున్నాము.

జామదగ్న్యా వత్సాః. తేషాం పంచార్షేయో భార్గవ చ్యావ నాప్నవానౌర్వజామదగ్న్యేతి, జమదగ్నివ దూర్వవ దప్నవానవ చ్చ్యవనవ ద్భృగువ దితి. ౧౩

టీ. వత్సాః=వత్సకులోత్పన్నులు, జామదగ్న్యాః=జమదగ్ని సంతానులు (అయియున్నారు). తేషాం=వారికి, పంచార్షేయః=ఐదుగురు ఋషులసంబంధము కలిగిన (ప్రవరముఅగుచున్నది). భార్గవచ్యావనాప్నువానౌర్వజామదగ్న్యేతి=భార్గవ, చ్యావన, ఆప్నువాన, ఔర్వ, జామదగ్న్య, ఇతి=అని, (హోత వరింపవలయును). జమదగ్నివదూర్వవదప్నువానవచ్యవనవద్భృగువత్=జమదగ్నివత్, ఊర్వవత్, అప్నువానవత్, చ్యవనవత్, భృగువత్, ఇతి=అని, (అధ్వర్యుఁడు వరింపవలయును).

త్ర్యార్షేయమ్యుహై కే, భార్గవౌర్వజామదగ్న్యే
తి, జమదగ్నివదూర్వవద్భృగువ దితి. ౧౪

టీ. ఏకే=కొందఱు, త్ర్యార్షేయం ఊహుః=ముగ్గురు ఋషుల సంబంధము కలిగిన (ప్రవరము చెప్పవలయునని) చెప్పెదరు. భార్గవౌర్వజామదగ్న్యేతి=భార్గవ, ఔర్వ, జామదగ్న్య. ఇతి=అని (హోత చెప్పవలయును). జమదగ్నివదూర్వవద్భృగువత్=జమదగ్నివత్, ఊర్వవత్, భృగువత్, ఇతి=అని (అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును).

ఏష ఏ వావికృతః సావర్ణి జీవన్తి జాబాల్యై
తిశాయన వై రోహిత్యవటమండుప్రాచీన
యోగ్యానామ్. ౧౫

టీ. సావర్ణి జీవంతి జాబాల్యైతిశాయన వైరోహిత్యవట మండు ప్రాచీన యోగ్యానాం=సావర్ణి, జీవంతి, జాబాలి, ఐతిశాయన, వైరోహితి, అవట, మండు, ప్రాచీనయోగుఁ

డు అనువారి (సంతతి) కి, ఏషః ఏవ=ఇదే, (పైనచెప్పినప్రకారమే), అవికృతః=మార్పకయే (చెప్పవలయును)

అథార్ష్టిషేణానాం పంచార్షేయః, భార్గవచ్యావనాప్నవానార్ష్టిషేణానూపేతి, అనూపవద్రృష్టిషేణవదప్నవానవచ్చ్యవనవద్భృగువదితి. త్ర్యార్షేయమ్ముహైకే, భార్గవార్ష్టిషేణానూపే, త్యనూపవద్రృష్టిషేణవద్భృగువదితి. ౧౬

టీ. అథ=అనంతరము, ఆర్ష్టిషేణానాం=ఆర్ష్టిషేణుని సంతతివారికి, పంచార్షేయః=ఐదుగురు ఋషులసంబంధమైన, (ప్రవరము చెప్పఁదగును). భార్గవచ్యావనాప్నవానార్ష్టిషేణానూప=భార్గవ, చ్యావన, ఆప్నవాన, ఆర్ష్టిషేణ, అనూప ఇతి=అని (హోత చెప్పవలయును). అనూపవదృష్టిషేణవదప్నవానవచ్చ్యవనవద్భృగువత్=అనూపవత్ ఋష్టిషేణవత్, అప్నవానవత్, చ్యవనవత్, భృగువత్, ఇతి=అని (అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును). ఏకే=కొందఱు, త్ర్యార్షేయం ఊహుః=(పైన చెప్పినవారికి) ముగ్గురు ఋషులప్రవరమును చెప్పవలయునని చెప్పెదరు. భార్గవార్ష్టిషేణానూప=భార్గవ, ఋష్టిషేణ, అనూప, ఇతి=అని (హోతచెప్పవలయును). అనూపవదృష్టిషేణవద్భృగువత్ = అనూపవత్, ఋష్టిషేణవత్, భృగువత్, ఇతి=అని (అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును).

అథ వీతహవ్యా యాస్కవాధూలమౌనమౌకాః. తేషాం త్ర్యార్షేయో భార్గవవైతహవ్యసావేదసేతి, సవేదోవద్వీతహవ్యవద్భృగువదితి. ౧౭

టీ. అథ=అనంతరము, వీతహవ్యాః=వీతహవ్యుని సంతానము, యాస్కవాధూలమౌనమౌకాః=యాస్కుని, వాధూలుని, మౌనుని, మౌకుని సంతానము. తేషాం=వారికి, త్ర్యార్షేయః=ముగ్గురు ఋషుల సంబంధముగల (ప్రవరము చెప్పవలయును) భార్గవవైతహవ్యసావేదస=భార్గవ, వైతహవ్య, సావేదస, ఇతి=అని (హోత చెప్పవలయును). సవేదోవద్వీతహవ్యవద్భృగువత్=సవేదోవత్, వీతహవ్యవత్, భృగువత్, ఇతి=అని (అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును).

అథ గార్త్సమదాశ్శునకాః. తేషామేకార్షేయో గార్త్సమదేతి హోతా, గృత్సమదవదిత్యధ్వర్యుః. ౧౮

టీ. అథ=అనంతరము, శునకాః = శౌనకగోత్రముగలవారు, గార్త్సమదాః=గృత్సమదుని ప్రవరముగలవారు, తేషాం=వారికి, ఏకార్షేయః = ఒకఋషి ప్రవరము (చెప్పవలయును). గార్త్సమద=గార్త్సమద, ఇతి=అని, హోతా=హోత (చెప్పవలయును). గృత్సమదవత్ = గృత్సమదవత్, ఇతి=అని, అధ్వర్యుః=అధ్వర్యుఁడు (చెప్పవలయును)

అథ వాధ్ర్యశ్వా మిత్రయువాః. తేషామేకా

ర్షేయో వాధ్ర్యశ్వేతి హోతా, వధ్ర్యశ్వవదిత్య ధ్వర్యుః. ౧౯

టీ. అథ=అనంతరమందు, వాధ్ర్యశ్వాః=వధ్ర్యశ్వసంతానము, మిత్రయువాః=మిత్రయువ గోత్రీకులు, తేషాం=వీరికి, ఏకార్షేయః=ఒక ఋషి ప్రవరము, వాధ్ర్యశ్వ=వాధ్ర్యశ్వ, ఇతి=అని, హోతా=హోత (చెప్పవలయును). వధ్ర్యశ్వవత్=వధ్ర్యశ్వవత్, ఇతి=అని, అధ్వర్యుః=అధ్వర్యుఁడు (చెప్పవలయును).

అథ వైన్యాః పార్థాః. తేషాం త్ర్యార్షేయో భార్గవ వైన్య పార్థేతి, పృథువద్వేనవద్భృగువదితి.

టీ. అథ=అనంతరము, వైన్యాః=వైన్యగోత్రీకులు, పార్థాః=పృథుసంతానము, తేషాం=వీరికి, త్ర్యార్షేయః=ముగ్గురుఋషులుగల ప్రవరము, భార్గవవైన్యపార్థ=భార్గవ, వైన్య పార్థ, ఇతి=అని (హోత చెప్పవలయును). పృథువద్వేనవద్భృగువత్=పృథువత్, వేనవత్, భృగువత్, ఇతి=అని (అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును)

అథాఙ్గిరసాః. ౨౧

టీ. అథ=అనంతరము, అఙ్గిరసాః=అంగిరస్సుయొక్క సంతానము (వివరముపై చెప్పుచున్నాము).

ఆయాస్యా గౌతమాః కేచన గౌతమా భవన్తి. తేషాం త్ర్యార్షేయ ఆఙ్గీరసాయాస్య గౌతమేతి, గోతమవదయాస్యవదఙ్గిరోవదితి. అథౌచిథ్యా గౌతమాస్తేషాం. త్ర్యార్షేయ ఆ

ఙ్గిరసౌచిథ్యగౌతమేతి, గౌతమవదుచిథ్యవదఙ్గిరోవదితి. అథౌశిజా గౌతమాః. తేషాం త్ర్యార్షేయ ఆఙ్గిరసౌశిజగౌతమేతి, గౌతమవదుశిజవదంగిరోవదితి. అథ బృహదుక్థా గౌతమాః. తేషాం త్ర్యార్షేయ ఆఙ్గిరస బార్హదుక్థ గౌతమేతి, గౌతమవద్బృహదుక్థవదఙ్గిరోవదితి, అథ వామదేవా గౌతమాః. తేషాం త్ర్యార్షేయ ఆఙ్గిరస వామదేవ బార్హదుక్థేతి, బృహదుక్థవద్వామదేవవదఙ్గిరోవదితి. ౨౨

టీ ఆయాస్యాః=ఆయాస్యగోత్రీకులు, గౌతమాః=గౌతమ సంతానము, గౌతమాః=గౌతమ వంశీకులు, కేచన=కొంత మంది, భవంతి=ఉంచున్నారు. తేషాం=వారికి, త్ర్యార్షేయాః=ముగ్గురు ఋషులుగల (ప్రవరము). అంగిరసాయాస్య గౌతమ=అంగిరస, ఆయాస్య, గౌతమ, ఇతి=అని (హోత చెప్పవలయును), గౌతమవదాయాస్యవదంగిరోవత్ = గౌతమవత్, అయాస్యవత్, అంగిరోవత్, ఇతి=అని (అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును). అథ=అనంతరము, ఔచిత్యాః=ఔచిత్యగోత్రీకులు, గౌతమాః=గౌతమసంతానము, తేషాం=వీరికి, త్ర్యార్షేయాః=ముగ్గురుఋషులు గల(ప్రవరము). అంగిరసౌచిథ్యగౌతమ=అంగిరస, ఔచిథ్య, గౌతమ, ఇతి=అని (హోత చెప్పవలయును). గౌతమవదుచిథ్యవదంగిరోవత్,=గౌతమవత్, ఉచిథ్యవత్, అంగిరోవత్, ఇతి=అని (అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును). అథ=అనంతరము, ఔశిజాః=ఔశిజగోత్రీకులు, గౌతమాః=గౌతమసంతానము, తేషాం=

వీరికి, త్ర్యార్షేయాః=ముగ్గురు ఋషులుగల(ప్రవరము) ఆంగిరసౌశిజ గౌతమ=ఆంగిరస, ఔశిజ, గౌతమ, ఇతి=అని (హోత చెప్పవలయును) గౌతమవదుశిజవదంగిరోవత్=గౌతమవత్, ఉశిజవత్, అంగిరోవత్, ఇతి=అని (అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును). అథ=అనంతరము, బృహదుక్థాః=బృహదుక్థ గోత్రీకులు, గౌతమాః=గౌతమ సంతానము, తేషాం=వీరికి, త్ర్యార్షేయాః=ముగ్గురు ఋషులు గల (ప్రవరము), ఆంగిరసబార్హదుక్థగౌతమ=ఆంగిరస, బార్హదుక్థ, గౌతమ, ఇతి=అని (హోత చెప్పవలయును). గౌతమవద్బృహదుక్థవదంగిరోవత్=గౌతమవత్, బృహదుక్థవత్, అంగిరోవత్, ఇతి=అని (అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును). అథ=అనంతరము, వామదేవాః=వామదేవగోత్రీకులు, గౌతమాః=గౌతమసంతానము, తేషాం=వారికి, త్ర్యార్షేయాః=ముగ్గురుఋషులప్రవరము, ఆంగిరస, వామదేవ, బార్హదుక్థ=అంగిరస వామదేవ బార్హదుక్థ, ఇతి=అని (హోత చెప్పవలయును). బృహదుక్థవద్వామదేవవదంగిరోవత్=బృహదుక్థవత్, వామదేవవత్, అంగిరోవత్, ఇతి=అని (అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును).

అథ భారద్వాజానా న్త్ర్యార్షేయ ఆఙ్గిరసబా
ర్హస్పత్య భారద్వాజేతి, భరద్వాజవద్బృహ
స్పతివదఙ్గిరోవదితి. ౨౩

టీ. అథ=అనంతరము, భరద్వాజానాం = భరద్వాజగోత్రికులు, త్ర్యార్షేయాః=ముగ్గురు ఋషులుగల (ప్రవరము), ఆంగీరస బార్హస్పత్య భారద్వాజ=అంగిరస, బార్హస్పత్య, భారద్వాజ, ఇతి = అని (హోత చెప్పవలయును). భరద్వాజవ ద్బృహస్ప

వదంగిరోవత్=భరద్వాజవత్, బృహస్పతివత్, అంగిరోవత్ ఇతి=అని (అధ్వర్యుండు చెప్పవలయును).

ఏష ఏవా వికృతః శుక్వాగ్నివైశ్యో ర్జాయ నానాం సర్వేషాం చ స్తమ్బస్తమ్బ శబ్దా నాం చ. ౨౮

టీ. శుక్వాగ్నివైశ్యోః=శుక్వాయనునికి, అగ్నివైశ్యునికి (పుట్టిన), సర్వేషాం=అందఱికిని, జాయనానాం=జ, అయన, అను నామాంతముగలవారికిని, స్తంబస్తంబశబ్దానాంచ=(రాజస్తంబ బ్రహ్మస్తంబ సోమస్తంబ అనునట్లు) స్తంబ అను నామాంతము గల వారికిని, ఏషఏవ=ఇదే (పైన భరద్వాజగోత్రమునకు చెప్పిన ప్రవరమే), అవికృతః=మార్పుక (చెప్పవలయును)

అథ ద్వ్యాముష్యాయణానాం యథా—
శుఙ్గశైశిరయో భారద్వాజా శ్శుఙ్గాః కతాః
ద్వ్యాముష్యాయణా శ్శైశిరయః. ౨౯

టీ. అథ=అనంతరము, ద్వ్యాముష్యాయణానాం=ద్విగోత్రముగలవారికి, (ప్రవరము చెప్పబడుచున్నది) యథా=ఎట్లు వలెనంటే, శుఙ్గశైశిరయోః=శుంగునియొక్క, శైశిరునియొక్క, సంతానము (ద్విగోత్రికులు). శుంగాః=శుంగుని వంశపువారు, భారద్వాజాః = భరద్వాజగోత్రికులు, (అంగిరసప్రవరముగలవారు), శైశిరయః=శైశిరుని సంతానమువారు, కతాః=కాత్యప్రవరముగలవారు (విశ్వామిత్రగోత్రికులు), ద్వ్యాముష్యాయణాః= (వీరు) ద్విగోత్రికులు.

తేషాం పఞ్చార్షేయ ఆఙ్గీరసబార్హస్పత్య భారద్వాజకాత్యాక్షీలేతి, అక్షీలవత్కతవద్భరద్వాజవద్బృహస్పతివదఙ్గిరోవదితి. ౨౬

టీ. తేషాం=వీరికి (పైనచెప్పినవారికి), పంచార్షేయః= ఐదుగురు ఋషులుగల (ప్రవరము). ఆంగీరసబార్హస్పత్యభారద్వాజకాత్యాక్షీల=ఆంగీరస, బార్హస్పత్య, భారద్వాజ, కాత్య, ఆక్షీల, ఇతి=అని (హోత చెప్పవలయును). అక్షీలవత్కతవద్భరద్వాజవద్బృహస్పతివత్=అక్షీలవత్, కతవత్, భరద్వాజవత్, బృహస్పతివత్, అంగిరోవత్, ఇతి=అని, (అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును). ఇందులో ; అక్షీలవత్, కతవత్ అనువారు విశ్వామిత్రగోత్రికులు. తక్కిన ముగ్గురు భారద్వాజగోత్రికులు.

త్ర్యార్షేయము మైక, ఆఙ్గిరసకాత్యాక్షీలేతి, అక్షీలవత్కతవదఙ్గిరో వదితి. ౨౭

టీ. ఏకే=కొందఱు, త్ర్యార్షేయం ఊహుః=(పైనచెప్పినవారికి), ముగ్గురు ఋషుల (ప్రవరమును చెప్పవలయునని చెప్పెదరు). అంగిరసకాత్యాక్షీల = ఆంగిరస, కాత్య, ఆక్షీల, ఇతి= అని (హోత చెప్పవలయును). అక్షీలవత్కతవదంగిరోవత్ = అక్షీలవత్, కతవత్, అంగిరోవత్, ఇతి=అని (అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును).

అథ ఋషీణాం పఞ్చార్షేయ ఆంగిరస బార్హస్పత్య భారద్వాజ మాన్దనమాతవచసేతి,

మతవచోవన్మన్దనవద్భరద్వాజవద్బృహస్పతివ దంగిరో వదితి. ౨౫

టీ. అథ=అనంతరము, ఋషీణాం = (ద్విగోత్రీసిలైన) ఋకృవంశమువారికి, పంచార్షేయః=అయిదుగురు ఋషులుగల (ప్రవరము చెప్పవలయును). ఆంగిరసబార్హస్పత్యభారద్వాజమాన్దనమ తవచస=ఆంగిరస, బార్హస్పత్య, భారద్వాజ, మాన్దన, మాతవచస, ఇతి=అని (హోత చెప్పవలయును). మతవచోవన్మందవద్భరద్వాజవద్బృహస్పతి వదంగిరోవత్=మతవచోవత్, మందవత్, భరద్వాజవత్, బృహస్పతివత్, అంగిరోవత్, ఇతి=అని (అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును).

త్ర్యార్షేయ మున్హైక, ఆఙ్గిరస మాన్దన మాతవచసే తి, మతవచోవ న్మన్దనవదఙ్గిరోవదితి.

టీ. ఏకే=కొందఱు, త్ర్యార్షేయం ఉహ=(పైన చెప్పినవారికి), ముగ్గురు ఋషులుగల (ప్రవరము చెప్పవలయునని చెప్పెదరు). =ఆంగిరసమాన్దనమాతవచస=ఆంగీరస, మాన్దన, మాతవచస, ఇతి=అని (హోత చెప్పవలయును). మతవచోవన్మందవదంగిరోవత్=మతవచోవత్, మందవత్, అంగిరోవత్, ఇతి=అని (అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును)

యదస్యాత్పత్రికంగోత్రంతత్ర ప్రథమవరణం, ఇతరతో ద్వితీయ, మితి ద్వ్యాముష్యాయణ ఉద్ధరేత్ 30

టీ. అస్య=వీనికి, ఔత్పత్తికం=జన్మసిద్ధమైన, గోత్రం=గోత్రము, యత్=ఏదో, తత్ర=అచ్చట, ప్రథమవరణం=మొదట (జన్మసిద్ధమైన ప్రవర ఋషులను చెప్పవలయును). ఇతరతః=రెండవగోత్రములో, ద్వితీయం = వెనుక, (స్వీకారసిద్ధమైన ప్రవర ఋషులను చెప్పవలయును). ఇతి=ఇట్టుల, ద్వ్యాముష్యాయణాః=రెండుగోత్రములుగలవారు, ఉద్ధరేత్=నిర్ణయించుకొనవలయును.

అథ యేద్విగోత్రాః తేషాం ఉభయోరవి
వాహః తత్సగోత్రాణాం చ. ౩౧

టీ. అథ=అనంతరము, యే=ఎవరు, ద్విగోత్రాః=రెండుగోత్రములుగలవారో, తేషాం=వారికి, ఉభయోః=రెండుగోత్రములయందును, అవివాహః = వివాహముకూడదు. తత్సగోత్రాణాంచ=వానివంశ్యులుకూడా (రెండు గోత్రములయందు వివాహము చేసికొనకూడదు).

అథ కపీనాం త్ర్యార్షేయ ఆంగిర సామహై
యాఋుక్షయేతి, ఉఋుక్షయవ దమహీయవ
దఙ్గిరోవదితి. ౩౨

టీ. అథ=అనంతరము, కపీనాం=కపిగోత్రికులకు, త్ర్యార్షేయాః=ముగ్గురు ఋషులుగల (ప్రవరము చెప్పవలయును). ఆంగిర సామహైయ యౌఋుక్షయ = ఆంగిరస, అమహైయ, ఔఋుక్షయ, ఇతి=అని (హోత చెప్పవలయును). ఉఋుక్షయవదమహీయవదంగిరోవత్ = ఉఋుక్షయవత్, అమహీయవత్, అంగిరోవత్, ఇతి=అని (అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును).

అథ గర్గాణాం త్ర్యార్షేయ ఆఙ్గిరస గార్గ్య చై
న్యే తి, చినివద్గర్గవదఙ్గిరో వదితి. 33

టీ. అథ = అనంతరము, గర్గాణాం = గర్గగోత్రికులకు, త్ర్యార్షేయాః=ముగ్గురు ఋషులుగల (ప్రవరము చెప్పవలయును). ఆంగిరసగార్గ్యచైన్య=ఆంగిరస, గార్గ్య, చైన్య, ఇతి=అని (హోత చెప్పవలయును). చినివద్గర్గవదంగిరోవత్ = చినివత్, గర్గవత్, అంగిరోవత్, ఇతి=అని (అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును).

భరద్వాజముహైకేఽఙ్గిరసస్థానే భారద్వాజ
గార్గ్య శైన్యేతి, శినివద్గర్గవద్భరద్వాజవదితి.

టీ. ఏకే=కొందఱు, అంగిరసస్థానే=(పైన చెప్పిన విషయములో) అంగిరసునియొక్క స్థానమందు, భరద్వాజం ఉహ=భరద్వాజుని (చెప్పవలయునని చెప్పెదరు). భారద్వాజ గార్గ్య శైన్య=భారద్వాజ, గార్గ్య, శైన్య, ఇతి=అని (హోత చెప్పవలయును). శినివద్గర్గవద్భరద్వాజవత్ = శినివత్, గర్గవత్, భరద్వాజవత్, ఇతి=అని (అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును).

వ్యా. తత్ర ఋషీణాం భరద్వాజానాం గర్గాణాం పరస్పరం వివాహో నాస్తి; సమానార్షేయాణాం బహుత్వాత్.

టీ. సమాన ఋషులు బహుమంది అగుటవలన, ఋషులకు, గర్గులకు, భరద్వాజులకు, పరస్పరము వివాహము లేదు.

అథ హరితానాం త్ర్యార్షేయ ఆఙ్గిరసాంబరీ
షయౌవనాశ్వేతి యౌవనాశ్వవదమ్బరీషవ
దఙ్గిరోవదితి. 3౫

టీ. అథ = అనంతరము. హరితసగోత్రులకు, త్ర్యార్షేయః = ముగ్గురు ఋషులుగల ప్రవరము, ఆంగిరసాంబరీషయౌవనాశ్వ=ఆంగిరస, అంబరీష, యౌవనాశ, ఇతి=అని (హోత చెప్పవలయును). యౌవనాశ్వవదంబరీషవదంగిరోవత్ = యౌవనాశ్వవత్, అంబరీషవత్, అంగిరోవత్, ఇతి=అని (అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును).

మన్ధాతారమ్వైకే౽ఙ్గిరసస్థానే మాన్ధాత్రా
మ్బరీషయౌవనాశ్వేతి, యౌవనాశ్వవదమ్బరీ
షవన్మాన్ధాతృవదితి. ౩౬

టీ. ఏకే=కొందఱు, అంగిరసస్థానే=అంగిరస్సు స్థానమందును, మన్ధాతారం=మంధాతృఋషిని (చెప్పవలెనని చెప్పెదరు) మాంధాత్రాంబరీషయౌవనాశ్వ=మాంధాత్ర, అంబరీష, యౌవనాశ్వ, ఇతి = అని (హోత చెప్పవలయును). యౌవనాశ్వవదంబరీషవన్మంధాతృవత్ = యౌవనాశ్వవత్, అంబరీషవత్, మాంధాతృవత్, ఇతి=అని (అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును).

అథ కుత్సానాం త్ర్యార్షేయ ఆఙ్గీరస మా
న్ధాత్ర కౌత్సేతి కుత్సవన్మాన్ధాతృవదఙ్గిరోవదితి.

టీ. అథ=అనంతరము, కుత్సానాం = కుత్సగోత్రికులకు, త్ర్యార్షేయః=ముగ్గురు ఋషులుగల ప్రవరము, ఆంగీరస మాంధాత్ర కౌత్స=ఆంగీరసమాంధాత్రకౌత్స, ఇతి=అని (హోతచెప్పవలయును). కుత్సవన్మంధాతృవదంగిరోవత్=కుత్సవత్, మంధాతృవత్, అంగిరోవత్, ఇతి=అని (అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును).

వ్యా. హరితకుత్సానాం అవివాహః.

టీ. హరిత కుత్సులకు పరస్పరము వివాహము లేదు.

అథ అజామిళాః కాణ్వాః. తేషాం త్ర్యార్షేయ ఆఙ్గీరసాజామిళకాణ్వేతి, కణ్వవదజామిళవదఙ్గిరోవదితి. ౩౮

టీ. అథ=అనంతరము, కాణ్వాః=కణ్వగోత్రికులు, అజామిళాః = అజామిళ ప్రవరసంతతివారు, తేషాం=వీరికి, త్ర్యార్షేయః=ముగ్గురు ఋషులగల ప్రవరము, ఆంగిరసాజామిళ కాణ్వ= ఆంగీరస అజామిళ కాణ్వ, ఇతి=అని (హోత చెప్పవలయును). కణ్వవదజామిళవదంగిరోవత్=కణ్వవత్, అజామిళవత్, అంగిరోవత్, ఇతి=అని (అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును).

అథ విరూపా రథీతరాః. ఏషాం త్ర్యార్షేయ ఆఙ్గీరస వైరూప పార్షదశ్వేతి, పృషదశ్వవద్విరూపవదఙ్గిరోవదితి. ౩౯

టీ. అథ = అనంతరము, రథీతరాః = రథీతర గోత్రికులు (విరూప ఋషి ప్రవరసంతానమువారు), ఏషాం=వీరికి, త్ర్యార్షేయః = ముగ్గురు ఋషులుగల ప్రవరము, ఆంగిరస వైరూప పార్షదశ్వ=ఆంగీరస, వైరూప, పార్షదశ్వ, ఇతి=అని (హోత చెప్పవలయును), పృషదశ్వవద్విరూపవదంగిరోవత్ = పృషదశ్వవత్, విరూపవత్, ఇతి=అని (అధ్వర్యుఁడుఁ చెప్పవలయును).

అష్టాదంష్ట్రముహైకేఽఙ్గిరసస్థానేఽష్టాదంష్ట్రవైరూప పార్షదశ్వేతి, పృషదశ్వవద్విరూపవదష్టాదంష్ట్రవదితి. ౪౦

ఏకే=కొందఱు, అఙ్గిరసస్థానే=అంగిరసస్థానమందు, అష్టాదంష్ట్రిం ఊహా=అష్టాదంష్ట్రిని (చెప్పవలెనని చెప్పెదరు). అష్టాదంష్ట్రి వైరూప పార్షదశ్వ=అష్టాదంష్ట్రి, వైరూప, పార్షదశ్వ, ఇతి=అని (హోత చెప్పవలయును). పృషదశ్వవద్వైరూపవదష్టాదంష్ట్రివత్=పృషదశ్వవత్, విరూపవత్, అష్టాదంష్ట్రివత్, ఇతి=అని (అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును).

అథ ముద్గలానాం త్ర్యార్షేయ ఆఙ్గీరస భా
ర్మ్యాశ్వ మౌద్గల్యేతి, ముద్గలవ ద్భర్మ్యాశ్వవద
ఙ్గిరో వదితి ౪౧

టీ. అథ=అనంతరము, ముద్గలానాం=ముద్గలగోత్రీకులకు, త్ర్యార్షేయః=ముగ్గురు ఋషులు గల ప్రవరము, ఆఙ్గీరస భార్మ్యాశ్వమౌద్గల్య=ఆంగిరస, భార్మ్యాశ్వ, మౌద్గల్య, ఇతి=అని (హోత చెప్పవలయును). ముద్గలవద్భర్మ్యాశ్వవ దఙ్గిరోవత్=ముద్గలవత్, భర్మ్యాశ్వవత్, అఙ్గిరోవత్, ఇతి=అని (అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును).

తృక్షు ము హైకేఽఙ్గీరసస్థానే తార్క్ష్యభా
ర్మ్యాశ్వ మౌద్గల్యేతి, ముద్గలవ ద్భర్మ్యాశ్వవ
త్తృక్షవదితి. ౪౨

టీ. ఏకే=కొందఱు, అఙ్గీరసస్థానే=అంగీరస్సు స్థానమందు, తృక్షుం=తృక్షఋషిని (చెప్పవలెనని చెప్పెదరు). తార్క్ష్యభార్మ్యాశ్వ, మౌద్గల్య=తార్క్ష్య, భర్మ్యాశ్వ, మౌద్గల్య, ఇతి=అని (హోత చెప్పవలయును). ముద్గలవద్భర్మ్యాశ్వవత్తృక్షవత్=ముద్గల

వత్, ధర్మ్యాశ్వవత్, తృక్షవత్, ఇతి=అని (అధ్వర్యుఁడు చెప్ప వలయును)

అథ విష్ణువర్ధానాం త్ర్యార్షేయ ఆఙ్గీరస పౌరుకుత్స్య త్రాసదస్య ఇతి, త్రసదస్యవ త్పురుకుత్సవ దఙ్గిరోవ దితి. ౪౩

టీ. అథ=అనంతరము, విష్ణువృద్ధానాం=విష్ణువృద్ధగోత్రీకులకు. త్ర్యార్షేయః=ముగ్గురు ఋషులు గల (ప్రవరము) ఆఙ్గీరస పౌరుకుత్స్య త్రాసదస్య=ఆంగిరస, పౌరుకుత్స్య, త్రాసదస్య, ఇతి=అని (హోత చెప్పవలయును) త్రసదస్యవత్పురుకుత్సవదఙ్గిరోవత్=త్రసదస్యవత్, పురుకుత్సవత్, అంగిరోవత్, ఇతి=అని (అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును)

ఏష ఏవావికృత శ్శరమర్షిణ భద్రణ మద్రణ బాదరాయ ణౌపమి త్యౌపగవి సాత్యకి సాత్యజ్కా మ్యారుణి నితున్ద్యాదీనామ్. ౪౪

టీ. శరమర్షిణ, భద్రణ, మద్రణ, బాదరాయణ, ఔపమితి, ఔపగవి, సాత్యకి, సాత్యంకామి, ఆరుణి, నితుంది, మొదలైన గోత్రములు గలవారికి పైనచెప్పినట్లే ప్రవరము చెప్పవలయును.

అథ అత్రీణాం త్ర్యార్షేయ ఆత్రే యార్చనానస శ్యావాశ్వేతి, శ్యావాశ్వవదర్చనానస వ దత్రివ దితి ౪౫

టీ. అథ = అనంతరము, అత్రీణాం=అత్రిగోత్రీకులకు, త్ర్యార్షేయః=ముగ్గురు ఋషులుగల ప్రవరము చెప్పవలయును. ఆత్రేయార్చనానసశ్యావాశ్వ = ఆత్రేయ, ఆర్చనానస, శ్యావాశ్వ, ఇతి=అని (హోత చెప్పవలయును). శ్యావాశ్వ వదర్చనానసవ దత్రివత్=శ్యావాశ్వవత్, అర్చనానసవత్, అత్రివత్, ఇతి=అని (అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును).

అథ గవిష్ఠిరాణాం త్ర్యార్షేయః ఆత్రేయార్చనానస గావిష్ఠిరేతి, గవిష్ఠిరవ దర్చనానసవ దత్రివ దితి. ౨౯

టీ. అథ=అనంతరమందు, గవిష్ఠిరాణాం=గవిష్ఠిర గోత్రీకులకు, త్ర్యార్షేయః=ముగ్గురు ఋషులు గల ప్రవరము. ఆత్రేయార్చనానసగావిష్ఠిర=ఆత్రేయ, ఆర్చనానస, గావిష్ఠిర, ఇతి=అని (హోత చెప్పవలయును). గవిష్ఠిరవదర్చనానసవదత్రివత్, గనిష్ఠిరవత్, అర్చనానసవత్, అత్రివత్, ఇతి=అని (అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును).

అథాతిథీనాం త్ర్యార్షేయ ఆత్రేయార్చనానసాతిథేతి, అతిథివదర్చ నానసవ దత్రివ దితి.

టీ. అథ = అవంతిరమందు, అతిథీనాం = అతిథిగోత్రీకులకు, త్ర్యార్షేయః=ముగ్గురు ఋషులుగల (ప్రవరము), ఆత్రేయార్చనానసాతిథ=ఆత్రేయ, ఆర్చనానస, అతిథ, ఇతి=అని (హోత చెప్పవలయును). అతిథివదర్చనానసవదత్రివత్=అతిథివత్, అర్చనానసవత్, అతిథివత్, ఇతి=అని (అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును).

సర్వేషా మత్రీణాం అవివాహః ; ఋషి భూయస్త్వాత్. ఏష ఏవా వికృతో వామరథ్య సుమఙ్గల బీజావాపీనాం. ౪౭

తా. వామరథ్య, సుమంగల, బీజావాపి, గోత్రీకులకు పైన చెప్పిన ప్రకారమే ప్రవరము. సమస్తాత్రిసంతానమువారికి సమాన ఋషులు పలువురగుటవలన పరస్పరము వివాహములేదు.

అథ విశ్వామిత్రాణామ్. ౪౮

టీ. అథ=అనంతరము, విశ్వామిత్రాణాం = విశ్వామిత్ర సంతతి వారి విషయమై (చెప్పుచున్నాము).

దేవరాతా శ్చికిత మనుతం తౌలకి వాలకి యజ్ఞవల్క్యలూక బృహదగ్ని బభ్రు శావిని శాలానత శాలఙ్కాయన కాలబవాః. తేషాం త్ర్యార్షేయః వైశ్వామిత్ర దైవరాత ఔదలేత్యుదలవద్దేవరాతవద్విశ్వామిత్ర వదితి. ౫౦

టీ చికితాః, మనుతంతవః, ఔలకయః, వాలకయః, యజ్ఞవల్క్యః, ఉలూకాః, బృహదగ్నయః, బభ్రవః, శావినయః, శాలావతాః, శాలంకాయనాః, కాలబవాః — ఈ పేర్లు గలవారు, దేవరాతాః=దేవరాతవంశీకులు. తేషాం=వీరికి, త్ర్యార్షేయః=ముగ్గురు ఋషులుగల ప్రవరముగలవారు. వైశ్వామిత్ర, దైవరాత, ఔదల=అని (హోతచెప్పవలయును). ఉదలవత్, దేవరాతవత్, విశ్వామిత్రవత్, ఇతి=అని (అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును.)

అథ శ్రౌమతకామకాయనానాం త్ర్యార్షేయః వైశ్వామిత్ర దైవశ్రవస దైవతరసేతి, దైవతరసవ ద్దేవశ్రవసవ ద్విశ్వామిత్రవదితి. ౫౧

తా. శ్రౌమతవంశ్యులకును, కామకాయనవంశ్యులకును, ముగ్గురు ఋషులు గల ప్రవరము, వైశ్వామిత్ర, దైవశ్రవస, దైవతరస, అని హోత చెప్పవలయును, దైవతరసవత్, దైవశ్రవసవత్, విశ్వామిత్రవత్, అని అధ్వర్యుడు చెప్పవలయును.

అథాజ్యానాం త్ర్యార్షేయో వైశ్వామిత్ర మాధుచ్ఛన్దసాజ్యేతి, అజవన్మధుచ్ఛన్దోవ ద్విశ్వామిత్రవదితి. ౫౨

తా. అజవంశ్యులకు ముగ్గురు ఋషులు గల ప్రవరము. వైశ్వామిత్ర మాధుచ్ఛందస, ఆజ్య, అని హోత చెప్పవలయును. అజవత్, మధుచ్ఛందోవత్, విశ్వామిత్రవత్ అని అధ్వర్యుడు చెప్పవలయును.

అథ మాధుచ్ఛన్దా ఏవ ధనఞ్జయాః. తేషాం త్ర్యార్షేయః వైశ్వామిత్ర మాధుచ్ఛన్దస ధానఞ్జయేతి, ధనఞ్జయవ న్మధుచ్ఛన్దోవ ద్విశ్వామిత్రవదితి. ౫౩

తా. మధుచ్ఛందులు ధనంజయ వంశ్యులు. వీరికి ముగ్గురు ఋషులు గల ప్రవరము. వైశ్వామిత్ర, మాధుచ్ఛందస, ధానం

జయ, అని హోత చెప్పవలయును. ధనంజయవత్, మధుచ్ఛ
దోవత్, విశ్వామిత్రవత్ అని అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును.

అథాష్టకా లోహితాః. తేషాం ద్వ్యార్షే
యః వైశ్వామిత్రాష్టకేతి, అష్టకవ ద్విశ్వా
మిత్రవ దితి. ౫౪

తా. అష్టకవంశ్యులు, లోహితవంశ్యులు, వీరికి ఇద్దఱుఋ
షులు గల ప్రవరము. వైశ్వామిత్ర, అష్టక అని, హోత చెప్ప
వలయును. అష్టకవత్, విశ్వామిత్రవత్, అనిఅధ్వర్యుఁడు చెప్ప
వలయును.

అథ పూరణాః పారిధాపయన్త్యః. తేషాం
ద్వ్యార్షేయః వైశ్వామిత్ర పౌరణేతి, పూరణ
వద్విశ్వామిత్రవ దితి. ౫౫

తా. పారిధాపయంతీ సంతానము పూరణ ఋషి సం
తానము. వీరికి రెండుఋషులుగల ప్రవరము వైశ్వామిత్ర, పౌ
రణ, అని హోత చెప్పవలయును. పూరణవత్, విశ్వామిత్ర
వత్, అని అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును.

అథ కతానాం త్ర్యార్షేయః వైశ్వామిత్ర
కాత్యాక్షీలేతి, అక్షీలవత్కతవ ద్విశ్వామి
త్రవ దితి. ౫౬

తా. కతవంశ్యులకు ముగ్గురు ఋషులుగల ప్రవరము. వై
శ్వామిత్ర, కాత్య, అక్షీల, అనిహోత చెప్పవలయును. అక్షీలవత్
కతవత్, వైశ్వామిత్రవత్, అని అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును.

అథ అఘమర్షణాః కుశికాః. తేషాం త్ర్యార్షేయః వైశ్వామిత్రాఘమర్షణ కౌశికేతి, కుశికవ దఘమర్షణవ ద్విశ్వామిత్ర వదితి. ౫౭

తా. అఘమర్షణ వంశ్యులు కౌశిక గోత్రీకులు. వైశ్వామిత్ర, అఘమర్షణ, కౌశిక, అని హోత చెప్పవలయును. కుశికవత్, అఘమర్షణవత్, విశ్వామిత్రవత్, అని అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును.

అథ కశ్యపానాం త్ర్యార్షేయః కాశ్యపావత్సార నైధ్రువేతి, నిధ్రువవ దవత్సారవత్కశ్యపవ దితి. ౫౮

తా. కాశ్యప గోత్రులకు ముగ్గురు ఋషులు గల ప్రవరము. కాశ్యప, అవత్సార, నైధ్రువ అని హోత చెప్పవలయును. నిధ్రువవత్, అవత్సారవత్, కశ్యపవత్, అని అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును.

అథ రేభానాం త్ర్యార్షేయః కాశ్యప అవత్సార రైభ వేతి, రేభవదవత్సారవత్కశ్యపవ దితి. ౫౯

తా. రేభవంశ్యులకు ముగ్గురు ఋషులుగల ప్రవరము. కాశ్యప, అవత్సార, రైభ, అని హోతచెప్పవలయును. రేభవత్, అవత్సారవత్, కశ్యపవత్, అని అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును.

అథ శాణ్డిలానాం ద్వ్యార్షేయః దైవలాసితేతి, అసితవ ద్దేవలవ దితి. ౬౦

తా. శాండిల్య వంశ్యులకు ఇద్దఱు ఋషులుగల ప్రవరము. దైవల, అసిత అని హోతచెప్పవలయును అసితవత్, దేవలవత్ అని అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును.

త్ర్యార్షేయ ముహైకే, కాశ్యప దైవలాసితేతి, అసిత వద్దేవలవ త్కాశ్యప వదితి. ౬౧

టీ. ఏకే=కొంతమంది, త్ర్యార్షేయం ఊహుః=ముగ్గురుఋషులుగల ప్రవరము చెప్పవలెనని చెప్పిరి. కాశ్యప, దైవల, అసిత, అని హోతచెప్పవలయును అసితవత్, దేవలవత్, కశ్యపవత్, అని అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును.

ద్వ్యార్షేయా స్త్వేవం న్యాయేన. ౬౨

టీ. ద్వ్యార్షేయాః తు=ఇద్దఱు ఋషులుగల ప్రవరము గలవారు (అందఱు), ఏవం న్యాయేన=ఇదే ప్రకారము (ముగ్గురు ఋషులుగల ప్రవరమును కూడా చెప్పవచ్చును).

ఏకార్షేయాః వాసిష్ఠాః, అన్యత్ర పరాశరేభ్యః. ౬౩

టీ. పరాశరేభ్యః=పరాశరుని వంశముకంటె, అన్యత్ర=ఇతరమైన, వాసిష్ఠాః=వసిష్ఠ వంశీయులు, ఏకార్షేయాః=ఒక ఋషి ప్రవరము గల వారు.

అథ పరాశరాణాం త్ర్యార్షేయః వాసిష్ఠ శాక్త్య పారాశర్యేతి, పరాశరవ చ్ఛక్తివ ద్వసిష్ఠవదితి. ౬౪

టీ. అథ=అనంతరము, పరాశరాణాం=పరాశరులకు, త్ర్యార్షేయః=ముగ్గురు ఋషులుగల ప్రవరము. వాసిష్ఠ, శాక్త్య, పా

రాశర్య. అని హోత చెప్పవలయును. పరాశరవత్, శక్తివత్, వసిష్ఠవత్, అని అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును.

అథ కుణ్డినానాం త్ర్యార్షేయః వాసిష్ఠ మైత్రావరుణ కౌణ్డిన్యేతి, కుణ్డినవన్మిత్రావరుణ వద్వసిష్ఠ వదితి. ౬౫

తా. అథ=అనంతరము, కుండినానాం=కౌండిన్యగోత్రీకులకు, త్ర్యార్షేయః=ముగ్గురు ఋషులుకల ప్రవరము వాసిష్ఠ, మైత్రావరుణ, కౌండిన్య అని హోత చెప్పవలయును. కుండినవత్, మిత్రావరుణవత్, అని అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును.

అథసఙ్కృతి పూతిమాషాణాం త్ర్యార్షేయః శాక్త్య సాంకృత్య గారీవ తేతి, గురు వీత వత్సంకృతివచ్ఛక్తి వదితి. ౬౬

తా. అథ=అనంతరము, సంకృతి పూతిమాషాణాం=సంకృతి పూతి మాష వంశ్యులకు, త్ర్యార్షేయః=ముగ్గురు ఋషులు గలప్రవరము. శాక్త్య, సాంకృత్య, గారీవత, అని హోతచెప్పవలయును. గురువీతవత్, సంకృతివత్, శక్తివత్ అని అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును.

అథ అగస్తీనాం ఏకార్షేయః. ౬౭

తా. అగస్త్యవంశ్యులకు, ఏక ఋషి ప్రవరము.

త్ర్యార్షేయ ముహైకే, అగస్త్య దార్ఢచ్యుతైధ్మవాహేతి, ఇధ్మవాహవద్దృఢచ్యుత వదగస్త్యవదితి. ౬౮

టీ. ఏకే=కొందఱు, త్ర్యార్షేయం ఊహా=(అగస్త్య వశికులకు) ముగ్గురు ఋషులుగల ప్రవరము, అని చెప్పెదరు అగస్త్య, దార్ఢ్యచ్యుత, ఇధ్మవాహ, అని హోత చెప్పవలయును ఇధ్మవాహవత్, ధృఢచ్యుతవత్, అగస్త్యవత్ అని అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును.

అథక్షత్రియాణాం యది సార్షం ప్రవృణీరన్
ఏక ఏవ. ఏషాం ప్రవరః మానవైడవ పౌరూ
రవసేతి, పురూరవోవ దిడువన్మనువదితి. ౧౯

వ్యా. క్షత్రియాణాం త్ర్యార్షేయాః యది సర్వేక్షత్రియాః ఏకార్షేయం ప్రవరం ప్రవృణీరన్. తదాసార్షం సహార్షేయేణ ఏక ఏవ ఏషాం ప్రవరః. అనేన జ్ఞాయతే పృథగర్షేయా అపి క్షత్రియాస్సంతీతి

తా. క్షత్రియులకు రాజర్షితోఁ గూడిన ప్రవరము చెప్పునెడల నందఱికిని ఒకటే ప్రవరము. మానవైడవ, పౌరూరవస, అని హోత చెప్పవలయును. పురూరవోవత్, ఇడవత్, మనువత్ అని అధ్వర్యుడు చెప్పవలయును. ఇందువలన ఇతరఋషిప్రవరముగల క్షత్రియులు ఉన్నారని తెలియఁదగినది.

అథ యేషాం మన్త్రకృతో న స్యుస్స పురో
హితప్రవరాస్తే ప్రవృణీరన్, అథయేషాం
స్స్యుర పురోహిత ప్రవరాస్తే. ౨౦

టీ. అథ=అనంతరము, యేషాం=ఎవరికి, (ఏక్షత్రియుల కు), మంత్రకృతః = మంత్రసాక్షాత్కారము చేసిన ఋషులు, నస్యుః=ప్రవరులుగా లేరో, తే=వారు, సపురోహిత ప్రవరాః

పురోహితుని ప్రవరముగల వారై, ప్రవృణీరన్ = వరింప వలయును. అథ=అనంతరము, ఏషాం=ఎవరికి, (ఏక్షత్రియులకు), స్యుః=(మంత్రసాక్షాత్కారము కలిగిన ప్రవరఋషులు) కలరో, తే=వారు, అపురోహిత ప్రవరాన్ = తన ప్రవరఋషులనే వరింప వలయును.

సపురోహితప్రవరాస్తేవన్యాయేన. ౨౧

వ్యా. క్షత్రియాణాం విశేషః పురోహిత ప్రవరా ఏవ తే భవితు మర్హంతి న్యాయేన; సర్వేషాం పురోహితస్య విద్యమానత్వాత్, ఆత్మనః కర్మణి అధికారాత్, పురోహిత ప్రధానా ఏవతే భవితు మర్హంతి.

టీ. న్యాయేన=విచారింపగా, తే=ఆ క్షత్రియులు, సపురోహితప్రవరాః ఏవ=పురోహితప్రవరముగలవారలె (అందఱికిని పురోహితుఁడు ఉంచున్నాఁడు గనుకను, తన కర్మయొక్క అధికారము పురోహితుని యందున్నది గనుకను, పురోహిత ప్రవరము చేతనే వరింపవలయును)

ఏకార్షేయా విశః వాత్సప్రీతి హోతా, వత్సప్రివదిత్యధ్వర్యుః. ౨౨

టీ. విశః=వైశ్యులు, ఏకార్షేయాః=ఒక ఋషి ప్రవరముగల వారు. వాత్సప్రిఅనుఋషి ప్రవరము హోత చెప్పవలయును. వత్సప్రివత్ అని అధ్వర్యుఁడు చెప్పవలయును.

అథాసంప్రజ్ఞాతబన్ధూ రాచార్యాముష్యాయణ మనుబ్రవీత. ౨౩

టీ. అథ = అనంతరము, అసంప్రజ్ఞాతబంధుః = బాగుగఁ దెలియఁబడనిఋషిప్రవరముగల (బ్రాహ్మణుఁడు), ఆచార్యాముష్యాయణం=ఆచార్యుని ప్రవరమును, అనుబ్రవీత=వరుసగాఁ జెప్పవలయును. (క్షత్రియుని విషయములో పురోహితప్రవరమును చెప్పవలయును).

అథాహ తాణ్డిన ఏకార్షేయం సార్వవర్ణికం
సమామనన్తి. మానవేతి హోతా, మనువది
త్యధ్వర్యుః.' ౨౮

టీ. అథ=అనంతరము, తాండినః=తాండి అను సామ శాఖ గల వారు, ఏకార్షేయం=ఒక ఋషిగల ప్రవరమును, సార్వవర్ణికం = అందఱు వరింపఁదగినదని, సమామనన్తి = చెప్పుచున్నారు. మానవ ఇతి=మానవ అని హోత చెప్పవలయును, మనువత్=మనువత్ అని. అధ్వర్యుః = అధ్వర్యుఁడు (చెప్పవలయునని) ఆహ=పలికెను.

ఆపస్తమ్బప్రవరకాణ్డము సంపూర్ణము.



చెన్నపురి: వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్‌వారి
ఆదిసరస్వతీనిలయ ముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రితము—1915.